

IN DE MENSCHEN EEN WELBEHAGEN.

:: DOOR ::
CARRY POTHUIS-SMIT.



December 1920.

N. V. Boekhandel en Uitgevers-Maatschappij
„Ontwikkeling”, Amsterdam.

In de

SOCIALISTISCHE VROUWENBIBLIOTHEEK

onder redactie van C. Pothuis—Smit en M. Wibaut—Berdenis van Berlekom verscheen:

L. Tilanus en S. J. Pothuis. „De nieuwe gemeentehuishouding en de vrouw.

C. Pothuis—Smit. Van Olympe de Gouges tot Clara Zetkin. (De geschiedenis van het algemeen vrouwenkiesrecht.)

J. Stoop—Snouck Hurgronje. Brieven over kinderlectuur. De verschijning van het 4e deeltje zal door ziekte der schrijfster nog eenigen tijd op zich laten wachten. Prijs per deeltje: ing. f 0.70, geb. f 1.—.

Noodzakelijk voor de vrouwen, die zich ernstig met het vrouwenvraagstuk bezig houden, zeer aanbevelenswaardig voor alle overige vrouwen, maar niet minder voor alle mannen.

Nog enkele exemplaren van het uitverkochte werk van Bebel:

„De Vrouw en het Socialisme”.

Ingenaaid f 2.—.

Bijzonder aanbevelenswaardige brochures voor vrouwen:

W. MANSCHOLT—ANDREÆ: Vrouwen, niet langer getalmd 12 cent.

W. MANSCHOLT—ANDREÆ: Wat de Vrouw, die stemmen gaat, weten moet 12 cent.

Alles verkrijgbaar bij: „Ontwikkeling”

Amsterdam, Paleisstraat 43, Tel. N. 6243 en C. 1624.

Rotterdam, W.-Kruiskade 33, Tel. 14276.

Den Helder, Zuidstraat 45/46.

Schoten, Gen. Cronjéstraat 99.

Hengelo, Krabbenboschweg 195, enz.

VRAAGT ONZEN CATALOGUS.

amsab
Instituut voor
Sociale Geschiedenis
1140/074.23

In de menschen een welbehagen.

De Engelenzang.

De herders waren in het open veld. Zij bewaakten hun kudde, terwijl het nacht was. Toen stond op eenmaal een engel bij hen vol lichtende schoonheid, en hij bracht hun de blijde boodschap, dat een verlosser geboren was. En daarop kwamen een groote menigte van engelen en hun gezang vulde den glanzenden hemel: „Eere zij God, vrede op aarde, in de menschen een welbehagen”.

Het was de Kerstnacht. Het was, volgens het schoone verhaal, de nacht van Jezus' geboorte, van den verlosser, die de menschheid zou redden en tot God voeren.

Aan de herders, aan de eenvoudigen, werd dit het eerst geopenbaard, waarna zij trokken naar den stal, waar het Kerstkind geboren was, om het daar als toekomstige Heiland te aanbidden.

En het is twintig eeuwen lang de blijde boodschap geweest, die op Kerstmis werd herdacht en gevierd in kerken van allerlei gezindheden, van Protestanten en Katholieken.

„Er is ons een Kindje geboren” zoo jubelen de zangers der kerkkoren in haast alle talen der wereld en de geloo-vigen heffen met blijde hoop de oogen opwaarts: *vrede en liefde* bevatte de goddelijke boodschap immers, en wie zou het vermoeide hoofd niet opheffen bij zulke heerlijke beloften!

In den Kerstnacht zal zoo straks weer in de Katholieke kerken de menigte zich verdringen om, bij het kindje in de kribbe, de geboorte van Christus te herdenken. De lichten zullen stralen, terwijl de stem der priesters spreekt over de eeuwige schoonheid der goddelijke liefde.

Den volgenden morgen, als 't Kerstmis is, dan gaan ook de Protestanten van alle richtingen naar hun bedehuizen en zij zingen den engelenzang: „Eere zij God, vrede op

aarde, in de menschen een welbehagen". En allen gaan huiswaarts, om daar het Kerstfeest te vieren, het feest van *vrede, liefde, licht*.

Vrede!

Op de kerkhoven van Frankrijk en België, in de Russische meren, in de Italiaansche bergen, daar liggen de millioenen begraven, die de laatste oorlog heeft geslacht.

Zij zijn gestorven, na ellendig lijden dikwijls: hun lichaam door een granaat vaneen gereten, de oogen uitgeschoten, het gezicht vernield, de ingewanden doorboord, de longen geraakt. Naar adem hijgend hebben zij bloedend op de slagvelden gelegen, in regen en koude en sneeuw. En als bij vallende duisternis de gewonden niet meer konden opgespoord worden, dan moest soms tromgeroffel hun gekerm voor de overblijvende soldaten overstemmen.

De aarde bergt die millioenen en vele anderen leven voort op kruiken of blind, of met gebroken lichaam, het leven hun tot een last.

De weduwen zijn niet te tellen, de weezen evenmin. Hun tranen hebben gevloeid als het bloed van de gesneuvelde.

Vrede? Neen, oorlog, oorlog, oorlog was het. Oorlog om sommigen rijk te maken, rijk, omdat ze wapens of uniformen of levensmiddelen konden verkoopen, rijk omdat ze door den oorlog land in verre streken hoopten te veroveren, en daar dan veel geld te verdienen.

Oorlog, — en daarvoor hadden ze de massa's nodig, en die hebben ze wat voorgepraat over vaderlandsliefde en over den slechten vijand, dien ze moesten haten.

En velen hebben 't geloofd en zijn met vroolijk hart en met bloemen versierd — ik heb in Duitschland zoo treinen vol gezien in het begin van 1915 — naar de slachtplaats gegaan, waar de machinegeweren klaar stonden om ze te vermorselen.

Vrede? Neen, oorlog was 't: vernieling van de woningen van tienduizenden, van de landerijen, waar de boer op moest verbouwen.

En toch gevoelden die mannen, die daar als razenden moesten huishouden op bevel van hun officieren, op bevel

van hun regeeringen, geen vijandschap voor die anderen.

Hebben zij elkaar niet op een oorlogs-Kerstnacht de handen gedrukt in de loopgraven? Vijand met vijand? Maar waren 't ook eigenlijk geen broeders, al spraken zij een verschillende taal? Broeders, die waren opgezweept tot onderlingen moord.

En 't is van vele gewonden bekend, dat zij in de hospitalen, in de barakken, op hun sterfbed den oorlog vervloekten, niet alleen omdat die hun jong leven had geroofd, maar niet minder omdat die oorlog henzelf tot moordenaars had gemaakt. Vrede? Neen, oorlog was 't. Oorlog met het aanroepen van God, als men met de nieuwste, de best moordende kanonnen uittrok. Katholieke geestelijken zegenden de wapens; in de kerken van Protestanten en Roomschen bad men voor de nederlaag van den vijand.

O, *Kerstnacht*, o schoone verlossende engelenzang, Uw beloften zijn nog geen werkelijkheid geworden.

De eenvoudigen, die daar aan de kribbe van het Christuskind hun gebed opzenden voor den vrede op aarde, zij worden nog als de werktuigen gebruikt om oorlogen te maken, oorlogen, die met hun bloed en tranen goud brengen in de handen van sommigen.

In ons land was het vrede, ook toen de oorlog woedde buiten de grenzen. Maar kent ge de gezinnen, waarin het geluk door de mobilisatie werd verwoest, omdat de kostwinner soldaat was, omdat het kazerneleven den man van zijn huis, zijn werk, zijn omgeving vervreemde? Zooveel vrouwen hebben dat ondervonden en het soldatenpakje leeren haten.

Er zijn *geen woningen*. Ge weet het wel, nietwaar?

Hebt ge geloopt om een woning, een enkele kamer maar, dagen-, wekenlang, tot ge het moest opgeven van vermoeidheid?

Weet ge hoe er streken in ons land zijn, waar gezinnen samenhooken in een groot vertrek en waar men een *krijt-streep* op den grond trekt als afscheiding?

Kent ge ze, die gezinnen in de groote steden, die den dag op straat doorbrengen, om 's avonds te worden ondergebracht in een inrichting voor onbehuisden. Ik ken ze en zie in gedachte den *wanhooptblik* in de dofte oogen der

vrouwen, zooals ik 't zoo menigmaal in werkelijkheid zag, terwijl ze doelloos langs de straten loopen, aan elke hand een kind.

Kent ge het samenwonen in dorp en stad, het bij elkaar intrekken, omdat er geen ander onderkomen is?

Kent ge de schelklinkende ruzie's in de opgepropte woningen, waar voor één gezin nog geen plaats is eigenlijk, en waar nu verscheidene moeten huizen? Het zijn de vrouwen, die daar de ellende van ondervinden.

Dat er geen woningen zijn, dat de huren omhoog gingen, ook in ons eigen land, het is de oorlog, die de oorzaak was.

De levensmiddelen zijn duur en schaarsch geworden. O, de vrouwen behoeven niet meer *in de rij* te staan, maar omdat er in de oorlogsjaren in het buitenland hoofdzakelijk voor den oorlog is verbouwd en gemaakt en gedolven, op het land, in de fabrieken, in de mijnen, daarom vooral is nu alles en alles, brood en groente, melk en steenkolen, kleeën en huisraad, zoo duur. Na al die ontbering en narigheid hier in ons eigen land, met wat we hebben gehoord en gelezen van den afschuwelijken oorlog, smachten we allen, smachten de vrouwen in de eerste plaats *naar het wegwerpen van de wapens*.

Vrede willen zij, weg met de kanonnen en geweren, weg met de kazernes. Van de eerste kunnen werktuigen voor den arbeid worden gemaakt, van de laatste materiaal voor woningen.

Vrede — zoo vragen de vrouwen van Nederland. En zij zien haar kinderen aan, zij denken aan de weesjes over de grens, aan de stumperdjes uit verre landen, die wegwijnen aan de tuberculose, welke ook hier in ons eigen land zoo toenam.

Vrede, vrede!

Liefde.

Van liefde spreekt het Kerstfeest, maar als straks de kerstgangers naar huis zijn teruggekeerd, als het leven van allen dag weer voortgaat, waar is dan de liefde?

Ziet eens naar de twee manufactuurwinkels bij u in de straat, ze zijn vlak bij elkaar, maar de eigenaars gunnen

elkaar het licht in de oogen niet. Angstvallig ziet de een, of de ander meer klanten krijgt dan hij, en wie het wint, verheugt zich over den ondergang van zijn buurman.

Zóó is de maatschappij, de concurrentie brengt tot nijd en haat, ook tot het knoeien met de waren om er meer op te verdienen, en het voor lager prijs, te kunnen geven. De een zijn dood is de ander zijn brood.

De maatschappij is net een tafel waarop van allerlei goeds ligt en nu verdringt ieder zich om bij die tafel te komen om een goed stuk weg te pakken. Sommigen staan er dicht bij en krijgen de handen vol, en anderen staan zoo ver achter de gelukkigen, dat ze blij zijn als er voor hen nog een ietsje overblijft. En het is altijd dringen om voor aan te komen. De sterksten en de slimsten winnen omdat zij met hun ellebogen werken of omdat zij door de gaatjes weten door te kruipen. Is het zoo niet precies?

En van al de mooie, de heerlijke liefde blijft zoo in het werkelijke leven maar heel weinig over.

Wat houden we veel van onze kinderen, is 't niet? Zelfs al hebben we gezucht en getobd en misschien gemord als er wéér een moest komen; wat 'n liefde kwam er toch in ons hart wanneer 't er eenmaal was. En wat zou je je kinderen niet graag het beste geven en voor allerlei teleurstellingen en verdriet bewaren!

Nu en dan komt het leven en dat zegt: zoo gauw mogelijk moet je meisje of je jongen geld verdienen om de last van het huishouden te verlichten.

Misschien willen ze niet, misschien willen ze liever doorleeren of tenminste iets worden, dat ze nog een opleiding noodig hebben, maar het kan niet, het kan niet. En je moet als moeder je kinderen drijven, waar ze eigenlijk voor hun geluk niet moesten zijn. En je moet als moeder, dikwijls met harde woorden, je kinderen van hun verlangen voor de toekomst terughouden. Je moet je liefde maar wegwerken, ze moeten immers verdienen, verdienen,

Staat Uw kleine Riek, net van school, niet al voor de waschtobbe?

En heeft de 18-jarige Kees, in de 3 jaar dat hij op de fabriek is, niet haast al z'n schoolkennis verleerd?

Toch had hun moeder hen lief, maar ze kon niet anders. Liefde? Er is wel veel liefdadigheid, men collecteert,

men verkoopt bloemetjes, men schenkt thee en wijn, men speelt zelfs comédie, ja men danst, alleen maar om geld op te halen voor „arme menschen". Maar de rijke heeft den arme niet lief met de liefde, die de Kerstnacht verkondigde, met de liefde, die in de kerken wordt gepredikt.

Tusschen hen ligt een wijde kloof: geld, kennis, beschaving, onafhankelijkheid aan den eenen kant, ontbering, onwetendheid aan de andere zijde. Die kloof wordt door de liefdadigheid niet gedempt, eerder verwijd.

Licht!

De kachel ziet rood, de lamp brandt, de kaarsjes van den kerstboom stralen en aan den top van den boom prijkt een gouden ster, de ster van Bethlehem.

Het is alles licht, omdat elk mensch met vurig verlangen uitzielt naar vreugde en licht, naar warmte en zon.

Maar is er licht in de wereld? Heeft het licht van de ster, die volgens het verhaal de wijze mannen uit alle wereldstreken geleidde naar den jonggeboren verlosser, heeft dat licht de wereld reeds doorstroemd?

We weten wel beter, vrouwen.

Komt zien in de gevangenissen, ze zijn overvol. Nooit waren er zooveel misdaden als in deze tijden.

Bezoekt des Zondagsavonds de herbergen in vele dorpen van ons land; er wordt gedronken en gevochten.

En de vrouwen thuis? De vrouwen van die misdadigers, die dronkaards? Kent ge haar rampzalig leven niet evenals ik 't ken? In die woningen, in die harten is geen licht, maar somberheid, duisternis.

Gaat mee naar de woning van een postman, van een onderwijzer en hoort hen spreken. Hoort hen, ook als het een *katholiek of een christelijk geloovig man is*.

Ze zullen U vertellen van de ontbering in hun gezin, van de jarenlange tekorten die ze hadden, van de moedeloosheid, van de bitterheid die hen langzamerhand vervulde. En dan zullen ze wijzen op de vrouw en moeder van het gezin, vroeg oud en vervallen, prooi van de zorgen van elken dag.

Hebben de vrouwen niet haast altijd het zwaarste te dragen?

In die gezinnen ontbrak het licht der vreugde hoe langer hoe meer.

En kijk eens in de woninkjes van zoovele dorpen in Brabant en Limburg. Vele kinderen worden geboren. Maar de moeders weten niet veel van kinderverzorging en alles ontbreekt dikwijls voor het kindje, ook het goede voedsel, als de vrouw niet kan zoogen. Dan zien ze het verkwijnen, hoe dikwijls niet het een na het andere, en ze hooren het huilen al zwakker worden en het kindje ligt straks in het zwarte kistje als een wassen popje. Het ligt daar uit gebrek aan licht, lucht, goed voedsel. En als het weggedragen wordt, gaat er iets van de moeder mee naar het grafje. De moeder, die misschien in haar schoot al weer nieuw leven gevoelt dat haar wellicht na veel pijn en zorg weer nieuwe bittere droefheid zal brengen.

Heb ik geen gelijk als ik zeg, dat de vrouwen het zwaarste te dragen hebben?

Ach, er is zoo weinig licht in die woningen.

Zijt gij wel eens geweest aan het zeestrand op een zomerdag, of in het bosch, wanneer de lente was gekomen, of op de hei, als dié in Augustus bloeit? Ik was er dikwijls en ik ben er met vrouwen geweest, die dat voor 't eerst zagen en die niet konden spreken van vreugde, van ontroering. Zij kenden de wereld alleen van haar enge woning; het sloven van elken dag was haar wereld geworden. Zelfs de vrouwen uit de dorpen kenden niets van de natuur; zij wisten alleen dat de velden er waren om er een dagloontje uit te halen en de bosschen om er hout te sprokkelen. Al dat licht is aan de massa onthouden. Zij zien het niet, zij kennen het niet. Het lijkt te zijn alleen voor een deel der menschheid. Voor de anderen is de doffe eentonige arbeid, zonder uitkomst, zonder hooger leven.

Komt tot mij die gedrukt en beladen zijt!

Dat heeft Jezus gezegd. En wie zal ontkennen dat dit schoone troostrijke woorden zijn, geheel in overeenstemming met het Kerstverhaal, met de blijde boodschap, die aan de herders, aan de eenvoudigen der aarde werd gebracht.

Maar nu, nu hebben de aanhangers van Jezus' leer, nu hebben de Christenen, Katholiek en Protestant, de regeering van ons land in handen. Handelen zij nu in den geest van den Christus die zij aanhangen?

Hun geestelijken en hun priesters nemen dikwijls den naam van God op de lippen, *maar zij brengen geen vrede, geen liefde, geen licht.*

Zelfs de christelijke en de katholieke postmannen, ambtenaren, onderwijzers, ik zei 't u al, zij werden opstandig. Zij vroegen naar de *dad*en der christelijkheid, de woorden hadden ze lang genoeg gehoord. Maar die daden kwamen eerst toen de poststaking had plaats gehad en een aantal mannen ontslagen. En voor de onderwijzers kwamen die daden in 't geheel niet.

Zelfs de christelijke en katholieke arbeiders gevoelen de ellende van den woningnood en zien met schrik de huren stijgen. En volgens de nieuwe wet der christelijke regeering zullen de huren stijgen, zelfs van de slechtste woningen, zelfs van de woningen, waar nooit iets aan gedaan wordt.

Deze christelijke en katholieke regeering is bovenal een regeering van *militairisme*. De oorlogsvloot wil zij herstellen, nieuwe oorlogsschepen laat zij afmaken.

Zij heeft geen afschuw gekregen van oorlogvoeren, van kanonnen en geweren, zij wil er nieuwe en betere laten maken.

En *onze jongens*, vrouwen, onze jongens zullen vanaf hun 15e jaar moeten worden geoefend, dan zijn ze later gauw klaar om soldaat te zijn.

De levensmiddelen worden steeds duurder, zelfs melk, boter en kaas, waar zooveel van is in ons land. Dat komt b.v. omdat de regeering te veel kijkt naar de menschen die graag met uitvoer b.v. naar Duitschland veel geld verdienen, hij wil hun gunst niet verliezen en hij zegt: ook die arbeiders en die kleine middenstanders die hebben zulke groote inkomsten, die kunnen dat best betalen, die kaasprijzen, die melkprijzen, die broodprijzen, die vleeschprijzen...

Maar ik zei U al, de mannen, zelfs de christelijke en de katholieke, zijn niet meer zoo tevreden met die christelijke regeering, die niet christelijk doet, die eerst denkt aan de winsten van graanhandelaars en van veeboeren en van

kaaskoopers, en die niet het eerst ziet naar de gedrukten, naar de beladenen, die maar moeten betalen, betalen...

En nu heeft de regeering, om toch sterk te staan met die daden, de *vrouwen* noodig, de vrouwen die wel het meest gedrukt en beladen zijn. De vrouwen hebben immers het kiesrecht? Als straks de verkiezingen komen, als de leden van den *gemeenteraad* of van de Provinciale Staten of van de *Tweede Kamer* moeten worden gekozen, dan krijgen ook alle vrouwen boven 25 jaar een stembiljet en dan moeten ze kiezen.

Het is al voor den gemeenteraad gebeurd in Maastricht en in Leiden. En nu zeggen de christelijke partijen en de katholieke partij: *Komt tot mij vrouwen, ik zal U klaar maken om naar de stembus te gaan.*

Komt tot mij en stemt op den aanhanger van de regeering, dan wordt 't voor u goed. Zij zeggen er niet bij: dan steunt gij het militarisme, dan helpt gij mee aan de groote winsten der levensmiddelenhandelaars, dan wordt gij in 't algemeen een hulp voor de rijken, voor de bezitters, die de „lagere standen” minachten en die alleen goedvinden, als ze nog maar lang en veel zouden willen werken.

De regeering en haar vrienden houdt de vrouwen voor dom. Wat weten die van wetten en regeeringsmaatregelen? Zij spreken haar in mooie christelijke woorden toe en dan vertrouwen ze, dat de vrouwen goed mee zullen helpen.

Daarbij vertellen zij ook nog — en als dat niet helpt, helpt *niets* — dat de menschen, die de maatschappij anders, beter willen maken, slecht en goddeloos zijn, dat ze de koningin kwaad willen doen, dat ze door een revolutie alles ondersteboven willen gooien, ja dat haar eigen karakter, haar eigen ziel schade zal lijden, als zij op zulke menschen haar stem zouden uitbrengen. En zoo roepen de christelijken en de katholieken U vrouwen, U, de meest gedrukten, de zwaarst beladenen, om het werk van deze regeering te doen voortduren, om de maatschappij te laten bestaan zooals ze is.

Kerstboodschap.

Daartegenover wil ik u een Kerstboodschap overbrengen, die aan de vrouwen heerlijk in de ooren moet klinken.

En ik zie nu in gedachten die vermoeide oogen, de vermagerde trekken, de vervallen gezichten van de

tienduizenden vrouwen uit den arbeidersstand en ook uit de kleine middelklasse, tobbed in de dorpswoning of in de hooge stadshuizen. Ik zie al die vrouwen met haar zwaren last, met haar moeilijk leven, met haar eindeloze zorgen.

Ik kom haar de Kerstboodschap overbrengen van het SOCIALISME.

O, schrik niet, denk niet dat ik aan uw geloof wil raken, aan uw godsdienst. De schrijfster van deze bladzijden is zelf een godsdienstige, hoewel geen kerkische vrouw.

Hoe zou ik dan aan uw godsdienst willen tornen?

Het socialisme beteekent niet, wat men u dikwijls wil laten gelooven, moord en doodslag, verwoesting van het gezin, ontheiliging van het huwelijk. Het socialisme wil en zal een betere maatschappij brengen, voor de geheele menschheid, voor arm en rijk, maar allereerst voor de meest gedrukten en beladenen, het socialisme beteekent een samenleving, waaruit de concurrentie verdwijnt, dus ook alle winstmakerij, alle woeker. Dat wil zeggen, dat er verbouwd wordt op het land, dat er gewerkt wordt in de werkplaats, in de fabriek of aan de haven voor de behoeften van allen, niet alleen voor den rijken boer of grondbezitter, die een hooge pacht vraagt of voor een groote vereeniging van fabriekseigenaars of voor de millionnaires, die de schepen bezitten, neen ook voor den landarbeider, voor het gezin van den turfgraver, voor de mannen die de waren lossen en laden, voor de fabrieksbevolking.

Dan wordt er zooveel koren en aardappelen en groente verbouwd, ALS ER NOODIG IS VOOR DE GEHEELE BEVOLKING en niet om er winst mee te maken. Dan wordt brood en melk goed en voedzaam, omdat niemand er meer belang bij heeft om te knoeien met de levensmiddelen, net zoo min als meer in de manufactuurwinkels een slechte kwaliteit aan het publiek wordt aangepraat. Want dan is er geen bedrijf meer voor de winst, maar alleen voor de behoefte, voor wat er noodig is.

Dat zijn nu alle stoffelijke dingen, maar die we toch allen noodig hebben, waarmee tenminste de vrouwen elken dag te maken hebben, nietwaar?

Maar onze Kerstboodschap, DE KERSTBOODSCHAP VAN HET SOCIALISME zou niet schoon zijn, als ze alleen betrekking had op ons „dagelijksch brood”.

Luistert!

Het socialisme zal ook den vrede maken, den vrede tusschen de volken. Geen wapenen meer om elkaar te vernietigen, maar liefde zal het brengen, omdat het den concurrentiestrijd tusschen de landen, den strijd om de meeste macht en de meeste winst, laat verdwijnen.

ALLEEN DE SOCIAAL-DEMOCRATEN IN NEDERLAND WILLEN DE VOLLEDIGE ONTWAPENING; ook voor Indië, om de schatten der rijken daar te beschermen, wil ze geen marine, en dus geen matroos, geen onderzeeboot meer geven.

Vrede is haar doel, en daarom roept zij u op, u vrouwen van de „kleine luyden”. U vrouwen uit dorp en stad, om mee te helpen dien vrede te verkrijgen.

Vrouwen, uw jongens zijn het, die de regeering vraagt, uw jongens, die, al hebben ze vrijgeloot, toch voor het militarisme worden opgeëischt.

Vrede zal het socialisme brengen en het roept u toe: vrouwen komt bij ons, helpt ons, steunt ons. Gij vrouwen zijt de eersten, die voor de ontwapening moet strijden tegenover de Regeering, die juist het tegenovergestelde wil.

Het is niet om de eere Gods, dat er wordt gemoord, het is om goud te verdienen. Vrouwen, o, voor u heeft het socialisme wel de schoonste beloften!

Licht zal het brengen in uw oogen, als gij, tobsters en zwoegers, u kunt opheffen en ook van het schoone des levens kunt genieten, als gij uw kinderen niet tot nieuwe knechten ziet worden, maar hen het vak kunt laten kiezen, dat hun aanleg vraagt. Als gij niet meer ondergaat in de dagelijksche zorgen om brood en kleeren, maar als gij ook met vreugde moeder en echtgenoot kunt zijn en daarbij uw geestesleven, uw zieleleven ontwikkelen, verrijken kunt.

En dan zie ik in gedachte de vermoeide oogen der tienduizenden vrouwen der „kleine luyden” verhelderd, ik zie de vermagerde ingevallen trekken zich ontspannen,



ik zie blijgestemde vrouwen in zonnige woningen met den man samenwerkend en samenlevend en met gelukkige gezonde kinderen om zich heen.

Komt dan tot ons, gij vrouwen, luistert niet naar de roepstem der Regeeringsvrienden, die u noodig hebben voor hun winsten en voor hun militairisme.

Bij ONS behoort gij!

In de menschen een welbehagen.

En zal dan niet eerst de belofte van Kerstmis tot werkelijkheid worden: Zal dan niet eerst vrede en liefde en licht onder de menschen kunnen heerschen, zonder oorlog, zonder concurrentiehaat, zonder vertoon van macht aan den eenen kant en van vernedering aan de andere zijde?

Dan eerst zal het hoogere leven in den mensch kunnen ontwaken.

Dan eerst zal het schoone woord — nu in deze vech-
tende, verdorven wereld een wanklank — werkelijkheid
worden: in de menschen een welbehagen.

„ONTWIKKELING”

gaf de volgende romans uit, beide door A. M. de Jong in „Het Volk” bijzonder gunstig beoordeeld:

PATRICK MACGILL: „De Rattenkuil”,

ing. f 2.—, geb. in heel linnen f 2.50. (Titelplaat van Marie de Roode—Heijermans).

LUDWIG WOLFF: „Spelers”,

ing. f 3.—, geb. in heel linnen f 3.75. (Titelplaat in 3 kleuren van Hahn Jr.)

„ONTWIKKELING”

gaf voor ZANG en PIANO (of Orgel) uit:

1. OTTO W. DE NOBEL: „De Internationale”,

f 0.75, franco per post f 0.80.

2. Idem „Morgenrood”,

f 0.75, franco per post f 0.80.

3. BON en HEGERAAT: Drie Levensliedjes,

f 1.—, franco per post f 1.05.

en voor VIOOL en PIANO (of Orgel):

4. OTTO W. DE NOBEL, „Souvenir”,

(thema „Morgenrood”),

f 1.25, franco per post f 1.30.

Alle in prachtige uitvoering met titelplaat in kleuren van Hahn Jr., of (3) met portret Antoinette van Dyk.

Alle mannen en vrouwen moeten

HET VOLK

lezen.

Alle VROUWEN en vele mannen

DE PROLETARISCHE VROUW.

Alle MANNEN en vele vrouwen

DE SOCIALISTISCHE GIDS,

welk tijdschrift onontbeerlijk is voor ieder, die met de vraagstukken, die door de strijdende arbeidersklasse moeten worden opgelost, op de hoogte wil blijven.

1200 GROOTE PAGINA'S PER JAAR F10.—.

(Leden der S.D.A.P., die reductie wenschen, betalen slechts f8.—)

**„Ontwikkeling”,
Paleisstraat 43, Amsterdam.**